

MILIVOJ SOLAR KAO TEORETIK KNJIŽEVNOSTI

Milivoj Solar ide u red književnih znanstvenika glede kojih je najteže odrediti područje raspravljanja, smjerove i ciljeve istraživanja te analitička pomagala i čvrstu metodologiju. Ide naime u red *teoretičara književnosti*, tih čudnih zanesenjaka koji nepreglednu hrpu književnih činjenica nastoje sređivati radi kakva-takva preglednog obuhvata te nad njima uspostaviti transcendentni sinkronijski obzor. Takav dakle obzor, koji pretpostavlja nekakvu statiku, to jest zaustavljeno a iznutra dinamično stanje zatečenih pojava za koje se drži da spadaju u književnost, ali i za one koje u književnost otrpve ne spadaju nego su, možebitno, njezina gruba prvotna tvar. Obzor prirodan, jer znanstveno promatranje zakonito teži metodološkoj statici; no prirodan i koliko je, a jest, pojedinačna ljudska svijest uronjena u svoj stvarni i stvarni svijet, u svoje apovijesno okružje, i samo tako bivajući u svijetu. Književnost, zakladni predmet znanosti o književnosti, nije naime samo, u tom smislu precijenjena, pohrana društvenih fenomena, zakonitosti i mijena, nego je svojim oblikovnim obilježjima – nekako pitagorski i talesovski, a i fundamentalno semiotički – podložna zrcaljenju univerzalnih prapočela. Sučeljen s dinamičnim povijesnim mišljenjem bilo kojega smjera (i bivajući prvenstveno tako, sučeljenošću, instancijom s koje se razumije struktura vlastite epohe), rečeni se obzor nadvija nad smirenom i stalnom sadašnjošću kao nad metodički izabranom svenazočnošću uvijek jednakoga. Sučeljen pak s kritičkim mišljenjem o svakoj

podrobnosti općeg književnokomunikacijskog procesa, uz inherentnu potrebu za vrjednovanjem, takav izabrani obzor promatranja nekako zastalno posveopćuje čvrstu relaciju: analitičko oko ↔ književna činjenica. U toj trodiobi i trosmjerju književnoanalitičkih zadaća spomenutog »oka« (povijest književnosti, njezina teorija, njezina kritika) – a o trodiobi i trijadnoj strukturi našega znanstva očito je riječ – rijetko komu uspijeva ostati čistim i neiskušanim privrženikom jedne odn. pojedine od njih. Iz ovih se ili onih razloga naime književni znanstvenici rado »pačaju« u sve tri poddiscipline. Ti »ovi ili oni« razlozi viševrsni su i naći će ih se koliko u uvjerenjima o kakvim nepohodnim i prijekim zadaćama glede epohalne, društvene ili nacionalne zadaće znanosti o književnosti toliko i u više ili manje taštima ambicijama zauzetih privrženika da pokažu kako se u znanosti o književnosti može biti i teoretik, i povijesnik, i neposredni kritik, a bome i sveznaderski epistemolog znanosti o književnosti. Jednostavno rečeno, može se biti baš sve i svašta. Dakako, ovdje valja zanemariti amatersko brčkanje po čistoj vodi, koja potom postaje mutna novinska splačina. No jednu sam veliku »univerzalističku« iznimku u hrvatskim okvirima ipak dužan spomenuti: bio je to Ivo Frangeš.

I Solar je naime, kao i njegovi predšasnici i suvremenici, morao ispunjati zadaće javne naravi što su ih izvornoj teorijskoj refleksiji kao činjenične uvjete raspravljanja bile nametale i povijest i književne pojedinačnosti. U kulturama nevelikih čisto teorijskih potencijala i ostvaraja – a takva je kultura bila, i jest, bar glede znanosti o književnosti, i kultura hrvatska – književni je znanstvenik bio pozvan izjašnjavati se o mnogočemu: o kulturnoj politici, o reformama sveučilišta, o pojedinim književnim manifestacijama i sl., pa mu je za čistoću spomenute trodiobe ostajalo znatno manje prostora, koliko u vlastitoj misaonoj zgradi

toliko i u posve banalnim uvjetima svakodnevnog življenja. No Solar je tu činio najviše što je mogao; ostajao je, za razliku od mnogih, starijih i mlađih, čist od prakticizma i svaštarenja, tih najvećih poguba čiste znanosti. I premda je danas u modi upravo epohalan zaokret znanosti o književnosti prema »novom historizmu« (ne baš jasno lučivu prema, recimo, historizmu europskom, »starom«), pa zaokret prema fundamentalnim istraživanjima mehanizama ljudske kognicije koji bi, možda, mogli biti preduvjet književnom stvaranju ali ne i spoznavanju njegova tvornog, jezičnog oblikovanja, pa opet zaokret prema »kulturnoj antropologiji«, odavno zamišljenoj pa i razrađenoj u europskoj etnografiji, kulturologiji i etnologiji – Solar se i tu pokazuje analitičarom mudro odmaknutim; u njega se tijekom više no polustoljetnog bavljenja znanošću o književnosti mahom nije mogla nazrijeti kakva odlučna gesta *à la mode*. Moda mu je bila strana i čisto teorijski. U njoj je dapače prepoznao i suprotnost vrijednosno postuliranu *ukusu*. Očito, *idola fori* i *idola theatri* nisu bili atrakcijama njegovim slobodnim promišljanjima.

Milivoj Solar dakle čisti je teoretik književnosti. Takav teoretik, koji je skoro cijeli svoj znanstveni vijek proveo kao profesor na Filozofskom fakultetu Zagrebačkog sveučilišta. Kao izvanredno obaviješten predavač odnosno sudionik u raspravnim akademskim zbivanjima – osoba dakle koja svoje nazore najčešće izlaže uz izravno obraćanje svojim slušačima odnosno slušateljima – stvarao je književnoznanstveni raspravni slog u kojemu su čvrsti pojmovi, premise, postulati, sudovi i zaključci (bili oni baš po njemu novi, ili pak građeni od pamtivijeka) morali tijekom diskurzivnog procesa uključivati i inače zalihosna provodna mjesta, mjesta unutarrečeničnih i nadrečeničnih objasnidbenih struktura i kontekstualnih okvira. A kao izvanredno pozoran predavač morao je oslušivati i slušatelj-

stvo te mehanizmom povratne sprege tj. samokontrole ispravljati kurs svoje po naravi jednosmjerne komunikacije. Iz takve se u biti govorne realizacije Solarovih misaonih pokreta, rodio u našim znanstvenoraspravnim uvjetima osobit, solarovski tip književnoznanstvene komunikacije. Temeljni retorički algoritam – *invenire quid dicas* iliti *heuresis*, *inventata disponere* iliti *taxis*, *verbis ornare* iliti *lexis* – Milivoj Solar je, posebice u trećoj spomenutoj fazi, ostvarivao s punom sviješću o dotičnoj govornoj situaciji. A nju je uvjetovalo kompetentno slušateljstvo, mahom kolege sustručnjaci i studenti poslijediplomskih studija, zatim prostor sveučilišne predavaonice te ograničeno vrijeme, uglavljen zadani termin, obvezatan za sve. Govoreći nazivljem suvremene semiotike, Solarovo je raspravljanje moralo uzimati u obzir i uvjete neverbalne komunikacije: prostor, vrijeme, proksemiku, vlastitu gestiku i mimiku, kronemiku i što sve ne, a suodređuje javno komuniciranje.

Takav tip književnoznanstvenog izlaganja, prije no poprimi konačan izgled u raspravi objavljenoj tiskom, u kreativna i ozbiljna izlagača prolazi kroz tri susljedna a u konačnoj verziji uzajamno »naslonjena« postupka. U prvom, koji je sukladan klasičnoj invenciji i dispoziciji, izlagač izborom iz vlastite mentalne pohrane uspostavlja temu, razrađuje njezin obujam te, eventualno (još uvijek čisto misaono), formulira i definira njezine ponajvažnije momente. U drugom, koji je sukladan klasičnoj elokuciji, on prethodni proces ponavlja pred slušateljima, ne obazirući se ni na njihove primateljske mogućnosti ni na kakvu nerijetko naglo iskrslu potrebu, već postupajući prema situaciji: sretno nadošlu usputnu ili dodatnu misao uklopit će u prethodno zacrtan plan izlaganja. U trećem, koji se obavlja *post festum*, a može biti i »snimanje« s audiovizualnog pomoćnog sredstva, autor jezično, tj. leksički, morfološki, frazeološki i sintaktički, »stavlja na papir« tek

tada zgotovljeno izlaganje. Standardni je to trofazni postupak svakog odgovornog izlaganja pred javnošću pa naknadnog objavljivanja tiskom, kako to pokazuju primjeri ponajboljih znanstvenika, propovjednika, odgovornih političara, odnosno stručno potkovanih parlamentaraca.

I sveučilišna se nastava odvija prema tom slijedu postupaka. Ali svako sveučilišno predavanje ne završava u obliku definirane znanstvene rasprave, kako je to u marljivijih pisaca, pa i u Solara. Izlaganje u svom vremenski ograničenu kontinuumu ostaje nabačeno tek u grubim obrisima, a na slušačima je da zabilježe ili kasnije »snime« ono što je bilo rečeno *ibi et tunc*. U tom obliku u njih ostaju samo bilješke, sve ako kadšto i slavne, kako je to s djelima Aristotelovim ili, uzmimo presudno moderan primjer, s *Tečajem* Ferdinanda de Saussurea.

Pozoran slušač Solarovih tekstova razmjerno će se brzo naći u položaju zamišljena slušatelja. Naš se naime književni teoretik, jednostavno rečeno, doslovce obraća svojim čitateljima, znajući da mu je znanje akroamatsko i nije lako razumljivo, posebice ne onima koji su u stručnom pogledu manje upućeni u stvar. Izravna persuazivna, uvjeravateljska funkcija jezika tu nalazi svoju najčišću primjenu.⁸ Posrijedi je naime težnja za iskorakom iz moguće, u tom tipu znanja moguće dapače veoma često, egotičke pa i autističke zatvorenosti u vlastite misaone procese i konstrukcije.

Hotimice sam na prvo mjesto pri obrazlaganju Solarova raspravljачkog stila stavio uspostavljanje komunikacije i funkcionalne njezine učinke. Naš se autor naime u svojoj sinkroničarskoj disciplini dokraja opredjeljivao za raspravljачki stil. Držimo li se klasične Buffonove odredbe,

⁸ Bühler ju je zvao apelativnom tj. prizivnom, Jakobson konativnom.

po kojoj je *stil* = *čovjek*, nekako smo ovlaštteni uspostaviti i približnu analošku shemu: *hrvatski književnoraspravljački stil* = *Solar*. To je u njega uglavnom posljedovalo stalnim diskurzivnim (nipošto »jednostavnim«!) oblikom književnoznanstvene rasprave, ni odviše duga ni odveć kratka opsega. Naslovom bi bio naznačen problem, koji bi tad autor uzimao u razmatranje s više razina i iz više aspekata. Valja reći da se Solar baš glede naziva *razina*, za razliku od mnogih koji su tu genijalnu metaforu ranog strukturalizma dokraja i dosljedno »izlizali«, drži njegova točnog značenja: taj naime denotirani naziv konotira okomito naslojavanje vodoravno izloženih zamisli odn. tema, možebitno i njihovu hijerarhizaciju. Aspektualnost se pak u Solara očitovala uzimanjem u obzir svih mogućih ranijih, tuđih ili vlastitih nazora, pa i onih koje bi tijekom analitičkog postupka autor kadšto i sam bio otklanjao. No njihova međuzavisnost, njihova »suigra«, izrazimo se poslijestrukturalistički, dovodila bi do učinaka. Skeptiku Solaru međutim – tom Simonu Magu ili apostolu Tomi hrvatske znanosti o književnosti – učinak u pravilu ne bi služio utvrđivanju kakve ubitačne doktrine, nego, naprotiv, ocrtavanju »polja mogućeg«: služio bi otvorenim daljnjim značenjima. I bez Derridaova postulata o odgađanju finaliteta, i bez uputa na brojne arhajske »tragove« misaonih tijekova u znanosti o književnosti, Solar polje analitičkog izlaganja rado ostavlja beskrajno otvorenim. To upućuje na sve, ali nipošto mnoštvom metaforičkih preskoka kako je to u Nietzschea, ili primjerice u Ujevića, nego mnoštvom uputa i »reputa«, a misaonim putovima koje je načelno lako slijediti jer ih vode neki od uobičajenih logičkih postupaka: od tradicionalne indukcije i dedukcije do »peirceovske« abdukcije. No lučiti ih, to zahtijeva čitanje veće koncentracije no što je to danas, u »doba slike svijeta«, uobičajeno posjedovati.

Mislim da to i jest razlog s kojega su se tek rijetki probijali kroz Solarove »šumske putove«, kroz njegova »bespuća«, kako bi valjalo prevoditi njemačku pučku složenicu *Holzwege*. Razlog, uostalom, s kojega je tijekom cijelog svog skoro polustoljetnog znanstvenog rada slovio za »tajnog kralja« teorije književnosti u hrvatskoj filologiji, uzmognem li se, *si licet parva componere magnis*, poslužiti alegoričnim izrazom Hanne Arendt glede Martina Heideggera. Solar je naime svoje rasprave vodio kao niz susljednih pitanja i tek privremenih odgovora, koje bi netom potom dočekalo kakvo novo stavljanje u pitanje – popperovsko »osporavanje«. Solar, i sam obrazovani filozof, kao da je u većini svojih knjiga slijedio i etičku i numinoznu posljednicu tog stila raspravljanja, a svojedobno ju je bio formulirao upravo netom prizvani »boravnik alemanških brda«: *Das Fragen ist aber die Frömmigkeit des Denkens*.⁹

I upravo se riječ »pitanje« nalazi u naslovu Solarove prve književnoteorijske knjige, *Pitanja poetike*. »Pobožnost mišljenja« tu se očituje implicitnim odustajanjem od pisanja kakva prijeko potrebna standardnog djela o sustavno zamišljenoj poetici, te prionućem uz skromnu no prijeko potrebnu raz(g)radbu dotad ili dosad vladajućeg sustava »normalne znanosti«. Solar, u mladosti hegelovac i mladomarksist, već je tim naslovom skromno a dalekosežno iskoračio iz željeznih okvira postulata »Istina je cjelina« (a bez demijurškog posredovanja Tvoračke kreacije ili/i evolucije). Znanost o književnosti beskonačan je niz uzajamno isprepletenih postulata koji se oslanjaju o neku od disciplina rođenih i razrađenih unutar bitno filozofične refleksije, a poetika je (ili: poetike su) pokušaj(i) pregledne sistematike *ad usum delphini*: pokušaj(i) koji kao re-

⁹ »No pítānje jest pobožnost mišljenja.«

ducirano znanje može (mogu) imati, i uglavnom ima(ju), preskriptivni pa dakako i polazišni značaj. Solaro ne zadovoljava taj preskriptivni značaj, ali je, za razliku od preuzetnijih i nekritičnijih duhova, dalek svakoj pomisli o njegovoj neutemeljenosti. Zahvaljujući njemu uostalom, zahvaljujući baš tom preskriptivnom značaju, znanost o književnosti i raspoláže vlastitim terminološkim repertoarom, posloženim i poredanim u razmjerno ograničen sustav. S njime se u spoznajnom pogledu ne dolazi daleko. Ali se bez njega ne polazi niodakle.

Nije ovdje prigoda navoditi sve autorove knjige i sažetke njihovih sadržaja. Dovoljno je reći da je posrijedi niz od četrnaest objavljenih autorskih knjiga i nekoliko autorskih zbornika, no i znatan broj prigodnih tekstova i, nipošto na kraju, mnoštvo ocjena doktorata, magisterija i opusa kolega, niz dakle prikaza, eseja i rasprava što ih inače svaki marni i uspješni sveučilišni djelatnik – a Solar je jedan od ponajuspješnijih – tijekom sveučilišne karijere podastire znanstvenoj javnosti. Taj opsežni niz knjiga u mojoj razdiobi može slovit ovako:

1.) Knjige namijenjene sveučilišnoj propedeutici; pučki rečeno udžbenici. Ti su Solarovi standardni priručnici u hrvatskim okvirima bitno pridonijeli ustanovljavanju i utvrđivanju suvremene »normalne znanosti«. Posrijedi je *Teorija književnosti* iz 1976. godine, koja je, čini mi se, doživjela senzacionalnih 18 izdanja, a svako je od njih tijekom dorade bilo podvrgnuto što proširenju što preformuliranju pojedinih »pitanja« (u već natuknutom smislu). Mahom je tu nazivlje i pojmovlje izvedeno iz »vječnog« retoričkog i estetičkog znanstva, nerijetko provedeno kroz odgovarajuće probleme i pojmove klasične teorije spoznaje: razvrstavanje i hijerarhija nadindividualnih stilova, ritam kao prirodni vs. organizirani tijek govor(e)nog lanca, versifikacija, konstante proznog izraza, teorija semantič-

kih promjena i preinaka, genologija, metodologija proučavanja književnosti kao specifičnog jezičnog i društvenog fenomena, odnos kazališnog teksta i njegovih prikazbenih uvjeta, i slično. U takav se tip djela svrstavaju i *Pitanja poetike* (1971), *Ideja i priča* (1974., 1980), *Teorija proze* (1989) te *Suvremena svjetska književnost* (1982., 1990. i 1997). A ne treba smetnuti s uma ni nezaobilaziv Solarov pregled vladajućih ideja dvadesetog stoljeća o romanu, zbornik naime *Moderna teorija romana* (1979).

Suprotno olakom mišljenju teoretičara »viših spoznajnih sfera« i »drugih i drugačije zasnovanih modela«, držim da knjige ovakva kova daleko nadilaze svoju prvotnu svrhu – da mlađe pristupnike u znanje pouče i nauče temeljnim postavkama izabrane znanosti. Te je postavke znanost o književnosti, baš kao i druge humanističke discipline, izgrađivala tijekom života europske civilizacije i kulture, a mi smo, današnji njihovi sljed(be)nici i privrženici, samo nastavljači i, eventualno, skromni inovatori u pojedinostima. A rečene postavke, doslovne ili drugačije formulirane, bivaju li *usvojene napamet* (i samo tako!), ostaju *mutatis mutandis* u općem pamćenju zadugo te tvore skup neporecivih polazišnih istina, skup aksioma. I sâm se rado i često služim Solarovim formulacijama, primjerice onom o romanu kao opsežnu proznom obliku koji teži da nikad ne bude završen.

Čitav taj niz knjiga visoke stručno-propedeutičke vrijednosti obilježen je međutim i jednim stilističkim prijeporom, za koji se čini da je znakovit upravo za Solara. Naime, još se od klasicističkih vremena do dana današnjega takve knjige pišu kao precizan definatorij (ponajčešće tipa: *genus proximum* → *differentia specifica*), u kojemu svaka daljnja odredba slijedi čvrsta pravila definiranja, kako ih inače izlaže logika. Takva bi tad odredba, zakonito, bila »svrstana« u svoj podsustav, ovaj pak u svoj zako-

niti sustav, itd. Solarovo je tu definiranje »olakšano« autorским udjelom. U skladu s njegovom – ovdje već uočenom i objašnjenom – težnjom za iskorištavanjem komunikacijskih prednosti (i nedostataka) sveučilišne prakse, naš će teoretik stanovitu definiciju »otkad je svijeta i vijeka« *ad hoc* preinačiti, izreći »svojim riječima«. Kako se u tom vlastitom stilskom bojenju izričaja ne zbivaju gotovo nikakve bitne promjene semantičke naravi glede objašnjena pa definirana izraza, to valja držati velikom Solarovom prednošću: nije »suh« znalac, nego je dapače djelatan znanstveni pisac vlastite autorske sintakse, leksika i frazeologije. A ipak, s druge strane, njime ne ovladava strast za loše motivirane metaforičke preskoke, za stilske preuzetnosti. Ovakva nas konstatacija vodi kratku pregledu daljnjeg niza Solarovih djela, u kojemu se njegova »autorska pozicija« očituje još zornije. Zaključno, dosad se izloženi niz Solarovih knjiga pokazuje kao više ili manje opsežan no »blago osoban« opis književnog znanstva tradicionalnog kova. Posrijedi je dakle *osobno intonirana teorija književnosti* kao nasljednica nekadašnjih usustavljenih poetika.

2.) Knjige u kojima Solar uspostavlja stanovitu razinsku hijerarhiju živih filozofskih, tj. spoznajnih, etičkih i estetičkih problema. Posrijedi su esejizirana djela *Smrt Sancha Panze* (1981), *Mit o avangardi i mit o dekadenciji* (1985), *Eseji o fragmentima* (1985), *Roman i mit* (1988), *Laka i teška književnost* (1995) te, valjda najusustavljenija, *Edipova braća i sinovi* (1998). Za razliku od prethodne skupine, u ovom nizu Solaru je polazište množtevno određen korpus koji funkcionira u suvremenim komunikacijskim kanalima, izabran u pravilu iz europskih, posebice srednjoeuropskih književnosti. S obzirom na prvi, već izloženi dio opusa, očekivalo bi se da će, primjerice u vezi s Kafkom ili Brochom, Cervantesom ili Sofoklom, autor »primjenjivati« pojmove razrađene u odgovarajućim

poetičkim knjigama. Primjerice Staiger ili Barthes, Jakobson ili Frangeš, Culler ili Lodge. Solar je međutim – suvremenik ne samo donedavno vodeće paradigme, fenomenološke, nego i tumač živih antropoloških pitanja epohe – u spomenutim djelima, gotovo odreda romanima, potražio mjesta dvostruke zapitanosti: epohalne i metodološke. Glede prve, ključna je filozofska pitanja svoga i današnjeg doba znao odčitati na polazišnom korpusu kao na pohrani intelektualnih dokaza o čovjekovoj sudbini. A ključna su filozofska pitanja bila, i jesu, ugroženost ljudskog opstanka u ontološkom i društvenom smislu, te mogućnost ili nemogućnost čovjeka da kao biće jezika i refleksije uopće može spoznavati svijet u koji je uronjen. Glede druge, metodološke zapitanosti, Solar je pretpostavljenoj alegoričnoj zgradi svake velike književnine primjerio odnosno sučelio mogućnost alegoreze: interpretativnog čitanja dakle predležna djela, ponavljajući time položaj u kojemu se nalazi svaki čedni tumač još od davnih aleksandrijskih ili protokršćanskih vremena. Pitanje zapravo glasi: Stoji li u književnokulturnom procesu na početku tekst u kojemu je poznati ili nepoznati autor svojim eksplicitno izraženim značenjima »prekrio« ona implicitna, ili mu pak na početku stoji interpretativna strast za odčitavanjem skrivenih značenja, a da ta značenja ipak nisu čini unošenja samovoljnih interpretacija, akti »u-interpretiranja« (Nietzsche); je li u početku alegorija ili alegoreza? Pitanje je dakako skolastičko, i kao takvo u praktičnu smislu nerješivo. U teorijskom je smislu međutim okvir u kojemu se nužno mora kretati »mišljenje« kao takvo (Heidegger). Misлити se može, veli otprilike veliki njemački mislilac, samo ono što nam daje misliti. Pa su i djela europskih književnosti – uz zanimljivu odsutnost onih hrvatskih – Solaru koliko poticaj čisto književnoj interpretaciji toliko i stvar refleksije, kojoj, uz pretpostavljeno adekvatno jezično imenova-

nje, valja tek pronaći *pravog interpretanta* (Ch. S. Peirce). Pronaći dakle neku finalnu instanciju ili sferu iz koje je moguće svako istinito ili potpuno tumačenje; pa bilo ono, u skladu s natuknutim načelom osporavanja, tek kratkotrajno, bilo ono tek prolaznom postajom na putu sve novijeg i sve daljeg spoznavanja.

Ovako tumačen, Solarov opus odaje autora koji se ne zadovoljava kakvim dosegnutim interpretativnim ciljem. U Solara se ne će naći dovršen zaključak o interpretaciji književnosne ili književne zagonetke. Svih šest navedenih knjiga predstavlja niz odvojenih modela, nesvodljivih na koju moguću doktrinarnu shemu, osim na spomenuti »otvoreni kanal« između alegorije svijeta u književnom tekstu i alegorične pronicljivosti pri njezinu gonetanju.

No kad bismo uputili na problemski čvršće uporište autorova bavljenja, bar u njegovu »srednjem« i »kasnijem« opusu, bio bi to splet mita i ukusa (!). Izbjegavajući koliko je god to moguće pomodne »smjene paradigme« tijekom zadnjih pol stoljeća, Milivoj Solar je radi vlastitih analiza zasnovao stanovitu mrežu arhetipskih odnosa navlastito glede proznih i dramskih djela, a temelje se na proučavanju mitova i mitologije u sve novijem interpretativnom ključu. Te je »ključeve« u knjizi *Edipova braća i sinovi* modelirao izlažući dvadesetak mitoloških sustava posebice dvadesetog stoljeća. Vrijedi ih obilježiti imenima njihovih zakladnih autora: Jolles, Schelling, Hegel, Frazer, Durkheim, Lévy-Bruhl, Freud, Bettelheim, Jung, Malinowski, Cassirer, Lévi-Strauss, pa Lotman i Uspenski, Eliade i Girard, Frye i Barthes. Čitava enciklopedijska mreža!

3.) Knjige u kojima Solar uspostavlja tzv. filozofiju književnosti. Književnost kao pohranu određenih ideja naš znanstvenik supostavlja i sučeljuje idejama što ih – kao zamisli svijeta, čovjeka, njegovih spoznajnih mogućnosti, njegovih osjetilnih ili tvorbenih moći, navlasti-

to njegovih etičkih odredaba i činā – iznosi sređena filozofska sistematika i teorija društva našega doba. Posrijedi su knjige *Uvod u filozofiju književnosti* (1978), *Filozofija književnosti* (1985) te najnovija, *Predavanja o lošem ukusu* (2004). Valja međutim reći da su prve dvije knjige nastajale poput mnogih drugih u našem netom proteklom dobu. Nastajale su naime kao »skupsloženje« pojedinačnih rasprava na niz tema, koje su potom, nakon nekog vremena, mogle biti natkrovljene kakvim zajedničkim obzorom zanimanja i adekvatnim imenom. Nazivu »filozofija književnosti« u Solarovoj teorijskoj misli sukladan je takav opći krovni pojam, kojim se sažimlje neko »predznanstveno stanje« mišljenja o samoj književnosti. Jer pravi znanstveni obzor književnosti tvori ipak njezina usustavljena refleksija – upravo znanost o književnosti, tj. jedna od njezinih upojedinjenih filoloških disciplina.

Kao proučavanje književnih tvorevina, kao dakle složena filološka disciplina, znanost o književnosti sudjeluje u općoj europskoj duhovnoj povijesti, i baš se time to proučavanje približuje sustavnoj filozofiji (ontologiji, antropologiji, teoriji spoznaje, etici i estetici), da bi se u njoj, možda, nepovratno i rasplinulo. Odatle kao Solarov krovni pojam znanosti o književnosti i može sloviti: »filozofija književnosti«. Na tom se mjestu međutim, recimo to hegelški, i »samoukida«. Ili, točnije, »uzdiže na obzore druge« (Ujević). Među mnogim primjerima što ih Solar navodi u svojim izvodima moguće je uputiti upravo na Hegelovu interpretaciju Dantea: od strukture pojedinačnih »okamenjenih likova« (Hegel) preko svodenja na kršćansku interpretaciju tih likova do pojma transcendencije odvija se put koji s pravom legitimira »filozofiju književnosti«. Ona nije neka »filozofska kritika«, kako su to neuki znali podmetati ontologijom i spoznajnom teorijom dirnutim kritičarima (i kritika naime i teorija književno-

sti posjeduju svoje autonomne proučavateljske i spoznajne mehanizme), nego je najšire otkriven svemir ljudskih problema, pa dakako i književnosti koja te probleme autohtono i autentično izražava. Ili nije književnost, a tada i ne će uputiti poziv ni velikoj većini kritičkih i književnokritičkih smjerova i pothvata.

Svojedobno je Solar, objavivši *Predavanja o lošem ukusu* – s apologetskim podnaslovom »Obrana estetičkog uma« – zakoračio novim putem. Na nj se odlučio sučeljen s današnjim nepostojanjem ukusa uopće, što upućuje i na povijesnu izvjesnost da će nadolazeći ljudi Kantovu *Kritiku moći suđenja* i njoj sukladan pojam ukusa pohraniti u kakvu skladištu arheoloških nalaza. Solar, branitelj estetičkog uma, kao da se zdvojno pita o onim najvišim dosezima europskog uma, koji se u procesima opće semioze, brutalne tjelesnosti i elektroničke komunikacije danas gube brže no što mi, žalosni optimisti, još uvijek možemo vjerovati.

Milivoj Solar najznamenitiji je teoretik književnosti naših prostora i našega doba. Osobno držim da će hrvatska znanost o književnosti, izvrgnuta danas više no bjelodanim involutivnim procesima, još dugo čekati na njegova nastavljača.